

Ks. dr Paweł Kaleta, prof. KUL

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin

Lublin 17.05.2021.

**Recenzja rozprawy doktorskiej Księdza mgr lic. Rafała Łukasza Kanieckiego
pt. *Podmioty kościelnej władzy zastępczej w ordynariacie polowym*.
Napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Marka Stokłosa prof. KUL i promotora
pomocniczego ks. dra Jana Dohnalika**

W odpowiedzi na pismo ks. dra hab. Dariusza Borka, prof. UKSW Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 29.04.2021 r., w którym powiadamia mnie o uchwale Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego UKSW (WPK- 45/2021) i powołuje mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Rafała Kanieckiego pt. *Podmioty kościelnej władzy zastępczej w ordynariacie polowym*, przesyłam wymaganą przepisami prawa recenzję pracy doktorskiej kandydata do stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie naukowej prawo kanoniczne.

Temat rozprawy

Ustawodawca w celu krzewienia szczególnych dzieł duszpasterskich na mocy Konstytucji Apostolskiej *Spirituali militum curae* (21.04.1986) zrewidował instrukcję Kongregacji Konsystoriańskiej *Sollemne semper* (23.04.1951) i wikariat wojskowy, który miał dotąd status wikariatu apostolskiego, podniósł do rangi ordynariatu wojskowego (łac. *ordinarius militaris*), nadając mu status Kościoła partykularnego o szczególnym charakterze. Tym samym wyliczone jednostki organizacyjne zrównane z diecezją, o których stanowi kan. 368 KPK/83 zostały uzupełnione o ordynariaty wojskowe (zwane również polowymi). Ze względu jednak na zróżnicowane warunki i okoliczności sprawowania opieki duszpasterskiej w ordynariatach wojskowych, zakres kompetencji władzy zastępczej, oprócz przepisów KPK/83, regulowany jest również własnymi statutami wydanymi przez Stolicę

Apostolską przy zachowaniu umów zawartych ze Stolicą Apostolską i z poszczególnymi państwami (SMC art. I, § 1).

Podjęty przez ks. R. Kanieckiego w dysertacji temat należy uznać za aktualny, wpisujący się w nowelizacje, jakie zachodzą w rozumieniu Kościoła partykularnego i zakresu władzy zastępczej w ordynariacie wojskowym. Niewątpliwie, opracowanie tego zagadnienia jest nie tylko ważne dla dyscypliny prawa kanonicznego, lecz także dla powszechnej pragmatyki prawa. Warto zaznaczyć, że w literaturze polskiej nie ma jak dotąd usystematyzowanego opracowania dotyczącego władzy zastępczej w ordynariacie wojskowym. Stąd należy z uznaniem przyjąć rozprawę doktorską ks. R. Kanieckiego, jako aktualną i wypełniającą lukę, która powstała w poszerzeniu rozumienia kan. 368 KPK/83.

Niewątpliwie przedstawione *studium* pretenduje do osiągnięcia nowatorskiego, głównie ze względu na wykorzystanie literatury zagranicznej. Jest to bez wątpienia również zasługa Promotora rozprawy, kierującego gorliwością Doktoranta, Jego zapalem, ukazaną pracowitością i sumiennością badawczą.

Cel i problem naukowy

Sformułowany temat rozprawy jasno wskazuje na jego problematykę. Jak słusznie zauważa ks. R. Kaniecki, „niniejsze opracowanie koncentruje się na funkcjonowaniu urzędów wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego” (s.19). Należy uznać, że brak usystematyzowanego opracowania w kanonistyce polskiej stał się inspiracją do przeprowadzenia przedmiotowych rozważań. Jak sam Autor stwierdza, „praca w ogromnej większości opiera się na materiałach obcojęzycznych. Ma to na celu dokonanie dogłębnej analizy opisywanego tematu, jak i inkorporowanie na grunt polskiej kanonistyki międzynarodowej myśli prawnej” (s. 20). Mimo że Doktorant wskazuje na zasadne hipotezy badawcze, to jednak pominął określenia problemu naukowego. Z pewnością jasne definiowanie problemu badawczego znacząco podniosłoby walory naukowe rozprawy, tym bardziej że obowiązek ten wynika z ustawy, która stanowi, że „Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” (art. 13. ust 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym). Wspomniany problem naukowy należy rozumieć jako postawienie pytania i jego rozwiązanie przez podjęcie dyskusji z poglądami prezentowanymi w literaturze. Choć Autor problemu naukowego *explicite* nie wyartykułował we wstępie, to jednak w rozprawie jest on konsekwentnie budowany w następujących po sobie rozdziałach, w których przeprowadza szczegółowe rozważania.

Metoda badawcza

Złożoność podjętego zagadnienia wymagała zastosowania właściwej metody naukowej. Ks. Rafał Kaniecki w opracowaniu hipotez badawczych zastosował metodę egzegetyczną, której zadaniem było wyjaśnienie znaczenia „niektórych terminów prawnych” (s. 20). Ponadto w pierwszym i drugim rozdziale Autor posłużył się także metodą historyczno-prawną w celu ukazania procesu kształtowania się podstawowych pojęć z zakresu władzy zastępczej w ordynariacie połowym (s. 20). Jeśli zaś chodzi o porównanie zakresu kompetencji wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego Autor słusznie posłużył się metodą porównawczą.

Układ pracy

Na konstrukcję przedłożonego *studium* składają się: wykaz skrótów (s. 13-17), wstęp (s. 18-23), rozdział I (s. 24-51), rozdział II (s. 52-88), rozdział III (s. 89-135), rozdział IV (s. 136-159), rozdział V (s. 160-230), zakończenie (s. 231-236) bibliografia (s. 237-269) oraz aneks (s. 270-306). Opracowanie łącznie obejmuje 308 stron, z czego 218 stron stanowi tekst zasadniczy. Można mieć żal do Autora, że nie zamieścił streszczenia w języku angielskim, które wynika z ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (art. 13 ust. 6). Pomimo tego mankamentu praca jest logicznie spójna i przejrzysta, co odpowiada przyjętym badaniom naukowym.

Wykaz skrótów

Prezentowany wykaz skrótów jest obszerny i kompletny. Znajdują się w nim skróty, które można uznać za „oczywiste”, takie jak np. „nr – numer, por. – porównaj, s. – strona”. Do uchybień, które zawsze towarzyszą dziełom ludzkim, można dodać te skróty, które nie zostały zastosowane. Przykładowo AS, który miał oznaczać *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum Successores* w pracy zaś ma postać CpE, *Direttorio* (przypis 379, 380, 385, 389, 391, 406 i 444).

Język pracy

Od strony technicznej rozprawa doktorska ks. Rafała Kanieckiego została napisana w języku polskim, liczy 308 stron tekstu. Autor zadbał o właściwe stosowanie poprawności językowej i pojęciowej, choć badana materia nie należy do łatwych w prawie kanonicznym. W pracy można również dostrzec kilka nieprawidłowości czy to stylistycznych, czy logicznych, jak choćby to sformułowanie: „Zwłaszcza łaska nieudzielona przez biskupa nie mogła być ważnie udzielona przez wikariusza, a łaska nieudzielona przez wikariusza nie mogła być

ważnie udzielona przez biskupa bez poinformowania o odmowie (kan. 44 KPK/17)” (s. 74). Należy jednak zaznaczyć, że są to pierwsze kroki Autora na naukowej ścieżce, na której nabiera odwagi do zaprezentowania rezultatów swoich badań. Poza tym pojawiające się mankamenty stylistyczne świadczą o samodzielności jej napisania, a sam Autor potrafi przekonać o dobrym skorzystaniu ze źródeł i literatury kanonistycznej.

Źródła prawa i literatura

Wykaz źródeł i literatury obejmuje w sumie 32 strony maszynopisu. Jest to dość bogaty wykaz i świadczy o pasji badawczej Autora. Bibliografia została podzielona na 3 części: 1. źródła (s. 237-249); 2. literatura przedmiotu (s. 249-264); oraz 3. strony internetowe (s. 265-269). Przyjęte przez Doktoranta kryteria podziału są właściwe i nie budzą większych zastrzeżeń. Chociaż bardziej precyzyjne byłoby, gdyby Autor subkategorię o nazwie „Odpowiedzi na ankiety” wyłączył ze źródeł prawa, a utworzył odrębną, czwartą, część bibliografii o tej samej nazwie. W ten sposób identyfikacja źródeł i literatury stałaby się bardziej czytelna. W tym kontekście wskazać należałoby, że opinie członków Papieskiej Komisji Rewizji Prawa Kanonicznego nie mają władzy ustawodawczej i jako takich nie można stawiać na równi z Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1983 czy Kodeksem Kanonów Kościołów Wschodnich (s. 240). Trudno również zgodzić się, aby A. Viana napisał tyle różnych dzieł, jak *Comentario al. can. 475, 476, 478, 479, 480, 481*, gdy w rzeczywistości jest to jeden komentarz o nazwie *La curia diocesana* w dziele zbiorowym *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*. Podobny wniosek należy zastosować w przypadku P. Pavanello, *Commento al can. 475, 477, 478* (s. 259). Występująca po sobie rosnąca numeracja stron w tym samym dziele stanowi, że jest to jeden komentarz pod nazwą *La curia diocesana*. Autorski zatem sposób sporządzania bibliografii wydaje się sztucznym zwiększaniem ilości pozycji bibliograficznych.

Źródła prawa partykularnego zwykle mają własny sposób promulgacji. Trudno się zgodzić, aby statuty ordynariatów wojskowych m.in. Australii, Boliwii czy Kanady były promulgowane w monografii autorstwa E. Baura, *Legislazione sugli ordinariati castrensi*, Milano 1992. Skoro sam Autor stwierdził, że „statuty ordynariatów polowych są im nadawane przez Stolicę Apostolską [...] która, po przedłożeniu ich do zatwierdzenia papieżowi, zgodnie z kan. 30 KPK/83, wydaje, na mocy delegowanej władzy ustawodawczej, stosowny dekret je ogłaszający” (s. 38), to dlaczego Autor pominął w bibliografii podania dekretu źródłowego?

Przypisy

Czytając rozprawę da się zauważyć, że Autor w rozprawie zastosował numerację ciągłą. Wskazane byłoby, aby Autor oszczędził czytelnikowi czytania trzycyfrowych przypisów, a każdy rozdział miał odrębną numerację. Zdecydowanie ułatwiłoby czytelnikowi dotarcie do materiałów źródłowych i literatury niż czytać skrót.

Niemale zaskoczenie budzi stosowanie przez Autora niemalże we wszystkich przypisach skrótu „Por.”. Skrót ten występuje niezależnie od tego, czy to jest przypis dokumentujący (cytat dosłowny), czy odsyłający. O wiele bardziej czytelne byłoby, gdyby Autor rozróżniał rodzaje przypisów i właściwie je stosował. Pozwolę sobie wyjaśnić, że skrót „por.” pochodzi od terminu „porównaj” i stosuje się w sytuacji gdy autor dokonuje parafrazy, lub konfrontacji danego stwierdzenia z innym autorem. W pracach naukowych oznacza „porównaj napisany tekst z oryginałem”.

Zanim jednak przejdę do omówienia osiągnięć badawczych, chciałbym jeszcze podnieść, że całość przypisów została potraktowana innowacyjnie pod względem edytorskim. Co niekoniecznie musi to być komplementem dla Autora. Spotkać można bowiem przypis 111, który opiewa swą zawartością na 1,5 strony A4 (s. 42-44), a przypis 432 na 2 strony (s. 123-124). Nie do końca też rozumiem, co ma na celu dodawanie do analizy upoważnienia kapelanów wojskowych do spowiadania artykułu o przeszkodach do ważności małżeństwa przypis 46 (s. 32).

Treść pracy i osiągnięcia badawcze

W rozdziale I zatytułowanym *Status prawny ordynariatu polowego* Autor analizuje ewolucję prawną duszpasterstwa wojskowego począwszy wikariatu polowego erygowanego w 1868 r. w Prusach, później w 1910 r. Wikariat Polowy w Chile. Następnie analizuje instrukcję Kongregacji Konsystorialnej *Solemne semper* (23.04.1951), aż po ustanowienie ordynariatu wojskowego na mocy Konstytucji Apostolskiej *Spirituali militum curae* (21.04.1986). Doktorant słusznie stwierdza, że wspomniana Konstytucja apostolska wojskowym strukturom duszpasterskim nadała status ordynariatu wojskowego, które jest różne od diecezji czy prałatury personalnej. Ordynariaty wojskowe są upodobnione, lecz nieutożsamiane z diecezją. Tego rodzaju Kościół partykularny wraz z zatwierdzonymi przez Stolicę Apostolską statutami stanowi uzupełnienie rodzajów Kościołów partykularnych wymienionych w kan. 368 KPK/83. Ks. Rafał Kaniecki trafnie zauważa, że ordynariusz wojskowy sprawuje władzę zwyczajną, personalną i własną. Władza zwyczajna wykonywana jest w zakresie zewnętrznym jak

i wewnętrznym, personalna – do osób należących do ordynariatu wojskowego, własna – we własnym imieniu.

Rozdział II stanowi analizę władzy zastępczej od prawa rzymskiego do okresu po Soborze Watykańskim II. W pierwszej kolejności Autor omówił władzę zastępczą w prawie rzymskim i wskazuje na archidiakona, który był jednym z pierwszych podmiotów kościelnej władzy zastępczej, z którego z czasem wyłonił się urząd wikariusza generalnego i sądowego. W dalszej kolejności omawia wymogi i zadania stawiane na urząd wymienionych wikariuszy biskupich. W trzecim zaś paragrafie Autor koncentruje się na władzy zastępczej od KPK/17 do okresu po Soborze Watykańskim II. Oprócz omówienia władzy zastępczej w diecezjach analizuje również wymagania prawne stawiane kandydatom na urząd wikariusza generalnego, i biskupiego zawartych w motu proprio *Ecclesia Sanctae* (6.08.1966). Przywołując opinie różnych autorów, przedstawia różne sposoby ich interpretacji.

Rozdział III to jeden z dłuższych rozdziałów rozprawy. Poświęcony został rewizji KPK/17 w zakresie uprawnień wikariusza generalnego, sądowego i nowo ustanowionego wikariusza biskupiego. Autor w opracowaniu swej tezy skupił się nie tylko na procesie zmian przepisów prawnych, lecz także na dyskusji, która wydaje się być kluczowa na obecny stan prawny. Szczególnie cenne w tym względzie jest odniesienie się do niepublikowanych dotąd opinii członków Papieskiej Komisji Rewizji Prawa Kanonicznego w sprawie ustanowienia wikariusza biskupiego, który nie miał swego odpowiednika w KPK/17. Dalsze rozważania zogniskowały się wokół takich zagadnień jak: status prawny wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego w obowiązującym KPK/83. Należy zaznaczyć, że wymienione zagadnienia zostały zaprezentowane z naukową dokładnością przy zastosowaniu metody dogmatyczno-prawnej. Istotnym dopełnieniem rozważań w tym zakresie stały się również spostrzeżenia Doktoranta, który zauważa próby klasyfikacji wikariatu wojskowego do prałatury wojskowej różnej od prałatury personalnej.

Z kolei celem rozdziału IV było wyjaśnienie, na czym polega specyfika urzędu wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego w ordynariacie wojskowym. Autor wyraźnie uzasadnia, że na próżno stopniować kto jest ważniejszy wikariusz biskupi czy generalny, ponieważ nie w tym rzecz; wikariusz generalny jest uznawany za najważniejszą osobę w kurii, lecz nie jest on przełożonym pozostałych wikariuszy biskupa. W dalszej mierze Doktorant ukazuje, jakie zachodzą różnice we władzy zastępczej w ordynariacie wojskowym, które dodatkowo regulowane są własnymi statucjami wydanymi przez Stolicę Apostolską dla każdego erygowanego ordynariatu wojskowego. Nadto Autor nie stroni od wskazania rozwiązań

prawnych, jakie mogą się zdarzyć w sytuacji przeniesienia ordynariusza wojskowego na inny urząd kościelny.

Z kolei w rozdziale V, ostatnim, Doktorant podjął się analizy statusu prawnego wikariusza generalnego, biskupiego i sądowego we wszystkich 36 ordynariatach polowych na świecie. Najpierw ukazał zakres ich obowiązków, kompetencje, by następnie przejść do omówienia prerogatyw kościelnych, wojskowych i cywilnych. W tym celu zostały poddane analizie poszczególne statuty ordynariatów wojskowych. Rozdział ten został wzbogacony walorem empirycznym, polegającym na analizie ankiet, które zostały wysłane do poszczególnych ordynariatów wojskowych.

Zakończenie pracy stanowi rzetelna synteza materiału przedstawionego w pracy. Główną jego treść stanowi reasumpcja wyników badań w poszczególnych rozdziałach. Autor nie stroni od wyrażenia nadziei, że pracy ta przyczyni się do rozwoju nauki prawa kanonicznego i poszerzy wiedzę dotyczącą zakresu władzy zastępczej w strukturach ordynariatów wojskowych (s. 236).

Wnioski końcowe

Reasumując poczynioną analizę rozprawy doktorskiej, jestem przekonany, że Autor dysertacji w pełni zrealizował swoje zamierzenie badawcze. Od strony naukowej przedstawiona praca doktorska jest wysoce wartościowym wkładem w rozwój dyscypliny prawa kanonicznego. Ks. Rafał Kaniecki w podjętych rozważaniach badawczych, sumiennie i z metodologiczną poprawnością zaprezentował przemyślane racje, które są istotne dla określenia zakresu władzy zastępczej w ordynariatach wojskowych. Wspomniane mankamenty edytorskie nie przeważają nad merytoryczną stroną rozprawy. Wprawdzie trzeba przyznać, że recenzja nie jest laudacją (co wynika z jej nazwy), lecz ma wykazać czy wymagane w ustawie o stopniach naukowych kryteria zostały spełnione.

Analizując dokonane rezultaty naukowe przeprowadzonych badań, można przekonać się, że recenzowana praca doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz może stanowić praktyczną pomoc w uzyskaniu odpowiedzi na zawile pytania z zakresu władzy zastępczej w ordynariacie wojskowym. Niewątpliwie, naukowe wyzwanie, które postawił sobie Autor dzieła jest interesującym *studium*, które zasługuje na pozytywną ocenę. Zasygnalizowane w toku recenzji niektóre uwagi mogą stanowić wartościowy przyczynek do ożywionej dyskusji. Mam nadzieję, że do takiej dojdzie podczas publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

Konkluzja

Uwzględniając kryteria zawarte w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65 poz. 595 z późn. zm.) w związku z art. 179 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r., na podstawie której jest prowadzony przewód doktorski, stwierdzam, że recenzowane dzieło stanowi oryginalne i całościowe rozwiązanie zagadnienia naukowego z zakresu prawa kanonicznego.

W konkluzji rozprawę doktorską oceniam jednoznacznie pozytywnie.

Tym samym wnoszę do Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o dopuszczenie ks. mgra lic. Rafała Kanieckiego do publicznej obrony.

Lublin, dnia 17 maja 2021 r.

ks. dr Paweł Kaleta, prof. KUL